

ДОСВІД ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

EXPERIENCE OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE GENERAL

У статті розкрито досвід професійного розвитку вчителів у педагогічній практиці України. Підкреслено, що вирішальну роль у професійному становленні особистості педагога відіграє загальноосвітній навчальний заклад, тому за сучасних умов потужним стратегічним ресурсом, що може адекватно відповісти на виклики часу, забезпечити якісно новий за змістом і формою рівень підготовки педагога, є освітнє середовище сучасної загальноосвітньої школи. Розкрито, що основними шляхами професійного зростання у закладах загальної середньої освіти є створення умов для розвитку здібностей педагогів, розробка індивідуального плану з професійного розвитку, поширення дослідницької діяльності, функціонування інноваційних форм методичної роботи, ініціювання її участь у професійних заходах, упровадження нетрадиційних форм методичної роботи, задоволення професійних потреб учителів, спонукання до творчого розвитку вчителів, запровадження системи матеріального стимулювання всіх учасників навчально-виховного процесу, створення творчих лабораторій учителів, поширення міжнародних зв'язків шкіл, підтримання здорової конкуренції тощо.

У нормативно-правових документах підкреслено, що зміни у змісті й структурі загальної середньої освіти мають глибинний характер і потребують розв'язання проблеми підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про своє особистісне і професійне зростання, уміє досягти нової педагогічної мети. Тому роль учителя полягає не лише в тому, щоб забезпечити трансляцію знань, а й у тому, щоб бути людиною культури і вселюдських цінностей, провідником ідей державотворення і демократичних змін. Зазначено, що з огляду на нову ситуацію в освітньому просторі України педагог повинен уміти працювати в умовах вибору педагогічної позиції, технології, підручників, змісту, форм навчання. Отже, визначено напрям професійної переорієнтації вчителя – від просвітництва до здійснення життєтворчої та культуротворчої місії, від маніпулятивної, авторитарної педагогіки до педагогіки особистісно орієнтованої, педагогіки співробітництва.
Ключові слова: професійний розвиток, професійне зростання, професійна переорієнтація, учитель, освітнє середовище.

The article reveals the experience of teachers' professional development in pedagogical practice of Ukraine. It is emphasized that a decisive role in the professional development of the teacher's personality is played by the comprehensive educational institution, therefore, in modern conditions, a powerful strategic resource that can adequately respond to the challenges of time, provide a qualitatively new in the content and form level of teacher's training is the educational environment of the modern comprehensive school. It is revealed that the main ways in general secondary education institutions are: creation of conditions for development of teachers' abilities, development of an individual plan for professional development, dissemination of research activities, functioning of innovative forms of methodical work, initiation and participation in professional events, introduction of non-traditional forms of methodical work, meeting the professional needs of teachers, encouragement of teachers' creative development, introducing a system of material incentives for all participants of the educational process, creation of teachers' creative laboratories, promoting international connections of schools, maintaining healthy competition and the like.

Legislative documents emphasize that changes in the content and structure of general secondary education are profound in nature and need to solve the problem of training of a teacher who is aware of his social responsibility, constantly cares for his personal and professional growth, is able to achieve new pedagogical goals. Therefore, the role of the teacher is not only to ensure the transmission of knowledge, but also to be a person of culture and human values, the guide of ideas of state formation and democratic change. It is stated that taking into account the new situation in the educational sphere of Ukraine the teacher should be able to work in the conditions of choosing the pedagogical position, technology, textbooks, content and forms of teaching. Thus, the direction of the teacher's professional reorientation has been determined - from enlightenment to the realization of a life-creative and cultural-creative mission, from manipulative, authoritarian pedagogy to pedagogy of self-oriented, pedagogy of cooperation.

Key words: professional development, professional growth, professional reorientation, teacher, educational environment.

УДК 373.5.091.12.011.3-051:159.923.2(477)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-15-2-19>

Мартинець Л.А.,

докт. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки
та управління освітою
Донецького національного університету
імені Василя Стуса

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Відмітною рисою сучасного суспільства є динамічність змін у всіх сферах життя суспільства, у якому особистість розглядається як активний суб'єкт, який перетворює соціальну дійсність. Готовність суспільної та індивідуальної свідомості до змін у всіх сферах життя суспільства, до участі в них і прийняття нового як цінності є умовою суспільного прогресу. Замість традиційної теорії економічного

зростання на перший план виступає теорія розвитку людського потенціалу, що орієнтована на підвищення якості життя, розширення можливостей людини в усіх сферах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

З огляду на це актуальним стає твердження таких західних учених, як Ж. Аллак, П. Бергер, Г. Зборівський, Т. Лукман, Р.Р. Сінгх, Г. Ріккерт, Е. Руткевич, що соціальний розвиток на дві третини визнача-

Таблиця 1

Узагальнені результати ознайомлення з педагогічною практикою закладів освіти України стосовно проблеми професійного розвитку педагога

Навчальний заклад	Головна ідея навчального закладу	Пріоритетний напрям діяльності	Шляхи вирішення напрямку діяльності
Навчально-виховний комплекс «Гімназія – загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 4» Світловодської міської ради Кіровоградської області	внутрішня готовність і потреба усвідомленого й добровільного самовизначення	рефлексія саморозвитку вчителя щодо формування життєвої компетентності особистості	– створення умов для розвитку здібностей педагогів; – моделювання процесу формування ключових життєвих компетентностей учителів; – розробка індивідуального плану з професійного розвитку
Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 1 Світловодської міської ради Кіровоградської області	професійний розвиток учителя через подолання усталених стереотипів та пошук ідей щодо створення інтелектуальної основи нової школи	розвиток творчої особистості	– поширення дослідницької діяльності; – розвиток здібностей педагогів; – створення позитивного іміджу
КЗ «НВК «Долинська гімназія – загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 3 Долинської районної ради» Кіровоградської області	успішний учитель – успішний випускник – успішний і самодостатній громадянин України	створення умов для самовизначення особистості	– професійне самовизначення та самореалізація педагогів; – виховання самодостатньої особистості; – моделювання процесів упровадження компетентнісно орієнтованого підходу; – алгоритмізація діяльності керівної підсистеми
Поміччанська загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 3 Добровеличківської райдержадміністрації Кіровоградської області	школа – центр освітнього простору	створення школи людяності і гуманізму, творчості й постійного пошуку.	– функціонування інноваційних форм методичної роботи; – ініціювання й участь у професійних заходах; – поєднання шкільної, позашкільної і громадянської роботи вчителів на рівні громади
НВК «Олександрійський колегіум – спеціалізована школа» Кіровоградської області	Дитина, Учитель, їхнє життя, духовне і фізичне здоров'я – основні цінності гімназії	послідовна підготовка особистості до досягнення успіху впродовж усього життя	– створення умов для організації роботи з педагогами; – упровадження нетрадиційних форм методичної роботи; – створення успішного, комфортного освітнього простору і психолого-педагогічної підтримки учителів; – розвиток життєвої компетентності
Летківська загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів Троянецького району Вінницької області	визначення кожного педагога як самоцінності і носія суб'єктивного досвіду	створення моделі авторської школи успішної діяльності учнів та вчителів на засадах самоактуалізації, саморозвитку, самовдосконалення	– організація навчання на основі компетентнісного підходу; – задоволення професійних потреб учителів; – формування людини, здатної до успішної самореалізації в просторі культури
Авторський навчально-виховний комплекс м. Ужгорода Ужгородської міської ради Закарпатської області	формування соціально активного, духовно збагаченого громадянина України	створення умов для поступального розвитку вчителя та учня	– створення сприятливих умов для самовдосконалення, саморозвитку, самореалізації учасників навчально-виховного процесу; – створення системи демократичного управління гімназією; – налагодження системи соціального партнерства
Ужгородська загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 8 Закарпатської області	виховання високодуховної, конкурентоспроможної творчої людини – громадянина України	створення системи освіти, спрямованої на формування успішної особистості	– особистісна орієнтація в навчанні учителів; – діагностико-технологічне управління навчально-виховним процесом; – упровадження моніторингового супроводу навчання педагогів

Ужгородська загально-освітня школа І–ІІІ ступенів № 19 Ужгородської міської ради Закарпатської області	розвиток діяльнісного потенціалу учителя	виховання інтелігентності в кожного вчителя	– антропоцентристська стратегія виховання особистості; – нові підходи до роботи з педагогічними кадрами; – духовне взаємозбагачення учителів; – відродження української національної культури та культури народів інших національностей
Перша українська гімназія імені М. Аркаса м. Миколаєва	створення атмосфери творчої діяльності в організованому по-новому навчально-виховному процесі	розвиток особистості, здатної до самореалізації й саморозвитку, орієнтованої на досягнення успіху в різноманітних галузях діяльності	– спонукання до творчого розвитку вчителів; – розвиток індивідуальності суб'єктів освітнього процесу; – створення сприятливих умов для розвитку педагогічної творчості
Комунальний заклад «Навчально-виховний комплекс: загально-освітня школа І–ІІІ ст. – гімназія № 30 імені Тараса Шевченка Вінницької міської ради»	навчальний заклад має забезпечувати сукупність умов для вільного самовизначення особистості і орієнтації її на досягнення успіху	розвиток творчої особистості	– запровадження системи матеріального стимулювання всіх учасників навчально-виховного процесу; – створення творчих лабораторій учителів; – поширення міжнародних зв'язків гімназії
Краматорська ЗОШ № 3 Донецької області	дух школи – це дух співпраці, дух високих стандартів, дух радощів життя та спільних перемог	виявлення природних особливостей і обдарувань та створення умов для їх реалізації і неухильного розвитку	– модернізація змісту освіти; – застосування активних форм навчання вчителів; – підтримання здорової конкуренції

ється професійним потенціалом фахівців, який детермінує зростання вимог до системи підготовки кадрів, до їх безперервного професійного розвитку.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року пов'язує процеси змін у системі освіти з формуванням педагогічного корпусу, що відповідає запитам сучасного життя [1]. Ключовою фігурою, яка визначає стан освіти, є особистість учителя. Від рівня його професіоналізму, здатності до професійного розвитку безпосередньо залежать результати соціально-економічного і духовного розвитку українського суспільства.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Зарубіжними ученими досліджувався досвід професійного розвитку вчителів на прикладах різних країн, але досі не було ґрунтового дослідження цієї проблеми у закладах загальної середньої освіти України.

Мета статті – розкрити проблему професійного розвитку вчителів у педагогічній практиці України.

Виклад основного матеріалу. Цікавим у контексті досліджуваної проблеми є Всеукраїнський конкурс «Сто кращих шкіл України – 2006», що спрямований на виявлення творчих педагогічних колективів загальноосвітніх закладів України, поширення їхнього позитивного й успішного досвіду роботи, публічне визнання внеску школи в розбудову української держави, привернення уваги громадськості, батьків, представників біз-

несу до проблем сучасної освіти. Однією з дев'яти номінацій конкурсу була номінація «Школа педагогічного пошуку». Лауреатами цієї номінації стали 76 шкіл із різних регіонів держави [2].

Аналізуючи представлений школами досвід, відзначимо, що діяльність цих закладів освіти вирізняє розмаїтість цілей, змісту і способів вирішення освітніх завдань. Однак їх об'єднує визнання професійного розвитку, освіти і самореалізації особистості вчителя, залучення вчителів до неперервної освіти. Варто підкреслити, що в зазначених школах робота ведеться в напрямі професійного розвитку вчителів, а в основі системи – співпраця учнів, учителів і батьків.

Водночас існують заклади освіти, у яких робота з професійного розвитку вчителя ведеться послідовно з застосуванням досягнень психолого-педагогічної науки. Їх досвід нами вивчено й узагальнено (див. таблицю 1).

Висновки. Отже, проведений аналіз допомагає визначити, що провідними тенденціями системи професійного розвитку вчителів загальноосвітніх навчальних закладів України є розроблення вчителями індивідуального плану професійного розвитку, поширення дослідницької діяльності вчителів, ініціювання й участь у професійних заходах, поєднання шкільної, позашкільної та громадської роботи вчителів на рівні громади, упровадження нетрадиційних форм методичної роботи,

спонукання до творчого розвитку вчителів, запровадження системи матеріального стимулювання всіх учасників освітнього процесу, застосування активних форм навчання вчителів.

Варто зазначити, що вивчення педагогічної практики закладів освіти показує, що в них створюються й успішно реалізуються різні моделі навчання та підготовки вчителів. Це сприяє їхньому професійному розвитку, але цілеспрямована робота з управління освітнім середовищем професійного розвитку вчителів у цих закладах не проводиться.

Узагальнення результатів дослідження дозволяє виробити такі рекомендації щодо творчого застосування ідей вітчизняного досвіду професійного розвитку вчителів загальноосвітніх навчальних закладів для шкіл України: учителям-початківцям надавати всебічну підтримку, запроваджувати програми введення у професію молодих учителів, досвідченим учителям надавати відповідні мож-

ливості для професійного розвитку (програми професійного розвитку з оновлення знань досвідчених учителів), формувати концепцію школи, визначати місію, цілі й завдання школи щодо професійного розвитку вчителів, запроваджувати обов'язкове ліцензування вчителів, запроваджувати інноваційні методи і форми професійного розвитку вчителів, створювати у школі освітнє середовище, що спрямоване на професійний розвиток учителів, посилювати відповідальність керівників шкіл за управління освітнім середовищем професійного розвитку вчителів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 13.08.2017).
2. Школи України 2006 : Лауреати конкурсу «100 кращих шкіл України» у 9 номінаціях / за ред. Н. Мурашко, Н. Валентин, Ж. Сташко. Київ : Шкільний світ, 2006. 400 с.